

VÖLGYESI ORSOLYA: Kuthy Lajos estélyei

Az 1840-es években a nyilvánosság szerkezetének átalakulásával egyre nagyobb jelentőségre tettek szert a társas élet legkülönbözőbb színterei. Az irodalmi élet szereplői nem utolsósorban éppen a társas együttlét lehetősége miatt látogatták rendszeresen a Nemzeti Színház előadásait, valamint az általuk kedvelt kávéházakat és vendéglőket, vagy éppen a népszerű pest-budai kirándulóhelyeket. A közösségi színterek mellett fontos feladatuk volt az írók és irodalomszervező személyiségek otthonában működő szalonoknak is, amelyek egyfajta közvetítő szerepet játszottak a magánszféra és a nyilvános terek között. Az 1840-es évek írói szalonjai közül a népszerű novellairóé, Kuthy Lajosé volt az egyik legismertebb és legkedveltebb.

Kuthy Lajos szalonjának működéséről egykorú források nem állnak rendelkezésünkre, e téma feldolgozásakor tehát csak néhány későbbi visszaemlékezésre és emlékiratra támaszkodhatunk.¹ Ezek a művek azonban a 19. század utolsó harmadában keletkeztek, időben meglehetősen távol az általunk vizsgált időszaktól, az 1840-es évek derekától. A visszaemlékezésekből kirajzolódó Kuthy-képet erősen meghatározta továbbá az író pályájának az 1850-es évekbeli alakulása, az a tény, hogy a reformkor népszerű novellaírója, a kivégzett gróf Batthyány Lajos egykori személyi titkára, majd az 1848-as miniszterelnöki iroda igazgatója a Bach-rendszerben állami szolgálatba állt, és 1853-tól mint Szatmár megye másodosztályú megyebiztosa tevékenykedett. E lépéséért Kuthyt a közvélemény és az íróársak többsége árulónak tartotta és elítélte, éppen ezért a század utolsó évtizedeiben az író személyével foglalkozó munkákat nagyban befolyásolta Kuthy hivatalvállalásának letagadhatatlan ténye.

A Kuthyval foglalkozó visszaemlékezések egy része kétségkívül apologetikus jellegű, s az egykori barátok, pályatársak tollából származó kijelentések számos esetben hozzájárultak ahhoz, hogy az író pályájának bizonyos szakaszairól elsősorban legendák hagyományozódjanak az utókorra. A Kuthyval foglalkozó irodalom ennek következtében alapvetően két, élesen elkülönülő szakaszra osztja az író életpályáját, elfedve az egymást követő döntési helyzetek sorát, amelyek végigkísérték és nagymértékben meghatározták Kuthy sorsának alakulását.

Kuthy életének egy meghatározott szakaszában, nagyjából az 1832 és 1838 közötti években dőlt el, hogy az ekkor húszas éveiben járó fiatalember az írói pályát választja. Kuthy nem követte tehát az apai mintát, nem lett református lelkész (noha tanulmányait a debreceni református Kollégiumban folytatta), otthagya a szülőföldjén kínálkozó magánszolgálatot, elszalasztotta a vármegyei karrier lehetőségét (bár aljegyzőnek kinevezték). Igaz, mindebben szerepet játszott az is, hogy az 1832-36-os országgyűlésen létrehozott Társalkodási Egyletben való részvétel miatt eltiltották az ügyvédi vizsga letételétől. Mindezek után az 1830-as évek végére jutott el az írói életforma hivatásszerű vállalásáig. Mindebből nyilvánvaló, hogy Kuthy Lajos kapcsolatrendszere több, időben és térben elkülöníthető rétegből tevődött össze már az 1830-as évek végén is. A debreceni kollégiumi évekből megőrizte és ápolta az egykori iskolatársakkal, például a Farkas Jánossal való barátságot, nem vágta el a Bihar megyei közléthez fűződő szálakat, 1830-as évek végétől pedig kedvelt tagja lett a pesti író-értelmiségi társaséletnek, amely természetesen erős szálakkal kapcsolódott az egyre inkább Pesten koncentrálódó ellenzéki mozgalmakhoz is. Tagja volt a Pesti Magyar Színház megnyitása után megalakuló Kör nevű irodalmi művészeti egyesületnek, amely 1843-ban a Nemzeti Kör nevet vette fel.^[1] A tagok rendszeresen összegyűltek az egykori Sebestyén tér és Lakatos utca sarkán álló Csiga vendéglőben. A visszaemlékezésekből úgy tűnik, az 1840-es évek elején színre lépő fiatal írók és az idősebb pályatársak között nem feszültek nyilvánvaló nemzedéki ellentétek, és a fiatalabbak kifejezetten keresték a tekintélyesebb írók, költők társaságát. Ezt támasztják alá Degré Alajos következő sorai is: "Többször néhányan - leginkább író-jelöltek s kezdők - társainktól titokban elszakadva, a Csigához mentünk estelizni, hol egy nagyobb kerekasztal közelében iparkodtunk helyt foglalni.

Aztán a kerekasztal is megnépesült; ott láttuk Vörösmartyt, Bajzát, Gaal Józsit, Kúthy Lajost, Egressy Gábort, Vajda Pétert. Dobogó szívvel hallgattuk, mikor egyik-másik megszólalt. És mit

hallottunk? Vörösmarty elmondta, miként gyártja szivarait, hogy készíti a pezsgőt, s milyen jó töltött káposztát evett tegnap Döbrentey Gábornál. Egész más társalgást vártunk, azt hittük, irodalmi vagy tudományos vitát fogunk hallani. Csak úgy ámulva néztünk össze, hogy ezek a nagy szellemek is beszélnek oly tárgyokról, mik közönséges emberek körébe valók. Máskor meg Kuthy panaszolta el, hogy mily rossz a gyomra, s megevett két adag rostélyost burgonyával, fél kappant s jó szelet sajtot. De hát nekünk tőlük ezeket hallani is jobban esett, mintha más halandótul hallottuk volna..."[2]

Kuthy pályájának kezdetén színműírással is próbálkozott,[3] a kor nevesebb színészei közül különösen jó barátságban volt Lendvay Mártonnal és Egressy Gáborral, az idősebb írók közül Vörösmarty Mihállyal és Szemere Pállal, saját generációjából pedig Tompa Mihállyal, Kazinczy Gáborral, Sárosi Gyulával, s a náluk valamivel idősebb Szemere Miklóssal. Mivel ez utóbbi baráti társaság tagjai - Kuthy kivételével - nem laktak Pesten, ezért rendszeresen felkeresték egymást vidéki otthonaikban is. Erről tanúskodik Sárosi Gyulának 1840 októberében Szemere Miklóshoz írt levele is. Az ekkor még a Sáros megyei községben tevékenykedő író arról tudósította barátját, hogy Eperjesre várja Szakál Lajost és a Vahot-testvéreket: "Erdélyi, mint hallom, a pataki lelkésznél, Kuthy Lajos Kazinczy Gábornál tartózkodik. Írtam mind a két házigazdának, hogy vendégeikkel együtt jöjenek fel hozzám, s adják ezt neked is tudtadra, hogy kutyakötelességed te is teljesíthesd..."[4]

Kuthy 1843-ban gróf Batthyány Lajos titkára lett, aki aztán magával vitte az író Pozsonyba az 1843/44-es országgyűlésre.

Kuthy szállása már Pozsonyban is a társasági élet egyik központja volt: "Maga köré gyűjté a pozsonyi ifjuság színét, úgy hogy nem csak az ottlévő ifjú irodalomnak, de más művelt fiataloknak is szállása valóságos ismerkedési és érintkezési hely volt" - írta Kuthy Lajosról szóló emlékbeszédében Degré Alajos 1869-ben.[5] Lauka Gusztáv, Kuthy egykori barátja is hasonlóképpen idézte fel ezt az időszakot: "Pozsonyban központját képezte az ottani fiatalságnak és íróknak..."[6] A diéta helyszínén tartózkodó fiatal értelmiségiek és írók, Lisznyai Kálmán, Vahot Imre, Vachott Sándor, Pompéry János, Irinyi József, Berecz Károly és Petőfi Sándor közül többen is bizonyosan felkeresték Kuthy szállását. Ezek a fiatalok jurátusként vagy valamelyik országgyűlési követ írnokaként voltak Pozsonyban,[7] mások Kossuth Pesti Hírlap-ját tudósították a diétán történekről. Petőfi eredetileg a pozsonyi Ligetben, az úgynevezett Arénában fellépő Fekete Gábor-féle színtársulathoz szeretett volna csatlakozni. Degré Alajos szerint a Pozsonyban hosszabb-rövidebb ideig megforduló fiatal írók ösztönösen is egy-egy idősebb és tekintélyesebb személy körül csoportosultak, s végül Kuthy Lajost és Tóth Lőrincet választották szellemi vezetőjüknek. A választás nyilván nem volt teljesen véletlen: Tóth Lőrinc ebben az időben gróf Batthyány Kázmér jogi ügyeit képviselte, majd az 1844-ben Batthyány Kázmér elnökletével megalakuló Védegylet titkára lett. Mindkét személyt szorosabb munkatársi szálak fűzték tehát ebben az időben a két Batthyányhoz. Degré egyébként így jellemezte Kuthyt és Tóth Lőrincet: "Az első nagyurias modorával, fényűző életével, s örökös élvhajászatával többieket könnyelmű helyzetbe ugrasztott. Ellenben Tóth Lőrincz munkás visszavonultságával: nyugodt, meggondolt s nyájas viseletével a legjobb példát adva, sok meggondolatlan lépéstől visszatartotta a meggondolatlan kedélyeket. Kuthy az élet örömeit ismerteté meg, Tóth Lőrinc az élet szükségseit. Az elsőt szívesen fölkerestük, az utóbbihoz tartózkodó tisztelettel közeledtünk." [8] Degré egyébként úgy

vélte, Kuthyt neve, állása és egyénisége egyaránt alkalmassá tette volna erre a szerepre: "Tekintély volt az irodalomban, titkára gróf Batthyány Lajosnak s igen megnyerő külsejű elegáns fiatal ember." [9] Az irodalmi életben való ismertség, a társadalmi pozíció és az ezen keresztül mozgósítható kapcsolatrendszer, továbbá a kellemes külső tehát már ekkor arra predesztinálták Kuthyt, hogy a kezdő írók is keressék társaságát, s rendszeresen felkeressék pozsonyi otthonát. Más kérdés, hogy Degré szerint a fiatalok egy része hamarosan felismerte Kuthy könnyelműségét, s egy idő után elfordultak tőle.

A Kuthyról kialakított képet mindenképpen árnyalja Lauka Gusztáv visszaemlékezése, amely már a pozsonyi időszakban is kiemelte az író segítőkészségét és előítéletektől mentes gondolkodását:

"Szívjósága, melyet utolsó lehelleteig megőrzött, már ez időben kezdett tetteiben nyilvánkozni. A legcsekélyebb tehetséget, amely alig észrevehető szellemcsillámokban nyilvánkozott, nemcsak befolyásával, összeköttetéseivel fogva, hanem anyagilag, személyesen is elősegítette és pártfogolta. [...] Népszerűségét már ekkor jelentősen előmozdította az is, hogy születés, vallás és nemzetiség tekintetében legcsekélyebb előítéletességet vagy elfogultságot nem tanusított." [10] Degré a már említett emlékbeszédben kitért arra is, hogy Petőfit Lisznyai Kálmán mutatta be Kuthynak, aki a fiatal költőt barátságosan fogadta és azonnal pártfogásába is vette. Néhány évtizeddel későbbi visszaemlékezésében azonban Degré már mindezt úgy idézte fel, hogy Kuthy Pozsonyban hidegen és tartózkodóan bánt Petőfivel, s az önérzetében megbántott fiatalember ezt követően Kuthy pesti szalonját már nem is kereste fel. Bármelyik változat áll is közelebb a valósághoz, a későbbiekben látni fogjuk, hogy Kuthy és Petőfi feltehetően nem kedvelték egymást igazán. Ám hogy a kettőjük közötti ellenszenvet mi okozta és az mikorra datálható, arra a kortársak már különböző magyarázatot adtak évekkel később született visszaemlékezéseikben. Vachott Sándorné emlékirata [11] azonban arról tanúskodik, hogy Kuthy és Petőfi az 1840-es évek első felében a karácsony estéket Vachottéknál töltötték a családdal rokonságban álló Bajzáékkal és Vörösmartyékkal együtt.

Pozsonyból való visszatérése után Kuthy először a Hatvani utcában lévő Cziráky-féle házban, majd a Zrínyi utcában a Forray-ház második emeletén bérelt lakást. Itt Kuthy szállása három utcai és egy udvari szobából, továbbá egy szintén udvarra néző alkóvból állt. [12] A lakás fényűzően elegáns berendezésére a Kuthyval kapcsolatos visszaemlékezések kivétel nélkül kitérnek. "Az országgyűlés bezártával tovább is megmaradt a grófnál előbbi minőségében s Pesten folytatá a fényes életet. Diszesen butorzott termeiben korántsem volt szokása meggazdagult tözsérként magát felfujni, sem pedig idegen elem által csodáltatni, hanem azokban az irodalom tekintélyeit s a fiatal tehetségeket fogadá hetenkint bizonyos thea-estélyekre" [13] - írta Degré Alajos.

Jókai Mór Az én kortársaim című visszaemlékezésében a következőképpen jellemezte az író: "Kuthy nem tartozott a fiatal írók közé többé, ámbár mindig szerette a legfiatalabb nemzedéket maga körül egyesíteni.

Gyönyörű nyelven írt, ragyogó phantasiája volt, és a mi a legfőbb a főúri körök kedvencze. Szép férfias arcz, fekete hajjal, nagy lelkes szemekkel, rokonszenves hanggal, mellyel szellemdús társagását minden szívbe behízelgél; és a mellett tökéletes gavallér.

Soha sem láttam én azóta sem olyan elegánsul bútorozott szállást, mint milyenben Kuthy

elfogadott bennünket Petőfivel. Ő volt az irodalom grófja. Hetenkint írói estélyeket adott."[14] Irodalmi estélyek, tea-estélyek, írói estélyek és jour fix - ezeket a kifejezéseket használták tehát a visszaemlékezők a Kuthynál rendezett összejövetelek leírására és bemutatására.

Kik fordultak meg Kuthy szerda esténként tartott összejövetelein? Bár Kuthy kiterjedt kapcsolatokkal rendelkezett, estélyeinek látogatói közül a rendelkezésre álló források kizárólag az irodalmi élet szereplőit jegyezték fel. Az idősebbeket elsősorban Petrichevich Horváth Lázár, Jósika Miklós, Szemere Pál, Szemere Miklós és Vörösmarty Mihály képviselte, a saját nemzedékét, vagyis az 1810-es években születetteket: Erdélyi János, Tompa Mihály, Kazinczy Gábor, Vachott Sándor, a fiatalabbak közül Vahot Imre, Csengery Antal, Pálffy Albert, Adorján Boldizsár,[15] Bérczy Károly, Berecz Károly, Degré Alajos, Lisznyay Kálmán, Székely József, Jókai Mór keresték fel rendszeresen.[16] Lauka Gusztáv szerint ebben az időben igen jóban volt Tóth Lőrincsel és Gaál Józseffel, a fiatalabbak közül Kerényi Friggyessel, sőt, Petőfivel is. Ebben a felsorolásban a később megalakuló Tízek Társaságának hét tagját is megtalálhatjuk.

Degré Alajos szerint Kuthy volt az a láncszem, amely a különböző rendű és eltérő életkorú írókat egybefűzte, összekapcsolta. Szalonjában tehát lehetőség nyílt a fiatal írók számára, hogy az estélyek alkalmával megismerkedhessenek, és közvetlenül is találkozhassanak az idősebb, tekintélyesebb írónemzedék tagjaival. "Itt a kezdő író barátságos érintkezésben jutott a tekintélyekkel, s alkalmi lőn Szemere Miklós kifogyhatatlan humorában gyönyörködni, Kazinczy Gábor ékes beszédét megcsodálni, Csengery mély tudományában elmerülni, vagy Jósika Miklós rendithetlen hazafiságában, örökké szép reményű tervezgetéseiben osztagozni" [17] - emlékezett vissza Degré Alajos. Az estélyeken részt vevők így közelebbről is megismerhették egymást, jobban megérthették egymás gondolatait, az ifjabbak tanulhattak az idősebbektől, vagyis lehetőség nyílt a nemzedékek közötti közvetlen, kötetlen eszmecserére is. Kuthy szalonjában rendszeresen napirendre kerültek az irodalom, a művészet és a politika legfontosabb kérdései. Az izgalmas beszélgetések mellett a házigazda természetesen bőségesen megvendégelte látogatóit.[18] A vidékről a fővárosba érkező írók bizonyosan megtalálták barátaikat Kuthy estélyein, így nem kellett időt és energiát vesztegetve házról házra járva végiglátogatni valamennyi ismerősüket.[19] Mivel Kuthy Lajosnak Kalicza Johannával kötött házassága néhány hónap után felbomlott, az író estélyeinek nem volt háziasszonya, a háziasszony hiánya pedig mindenképpen meghatározta az összejöveteleken részt vevő személyek körét: Kuthy házában szerda esténként alapvetően férfitársaság gyűlt össze.

[REDACTED]